

Adatközlőim nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget a *horgászatnak*, bár az utóbbi időben, épp a korlátok közé szorított halásztörvények horgászatra „kényszerítették” az idősebb halászokat is.

Nem volt nagy jelentősége a *csikászatnak*. Ezt a halat gyakrabban eledelként, mint csalétekként használták, a „kápsztalevésbe és káposztás paszulyba” inyenc falatnak tartották.

A legnagyobb hagyománnyal rendelkező halászat télre esett. A *jégről való halászat* a szirénfalviak esetében elmaradhatatlan szokással párosult, éspedig a *halászkeresztelővel*, melynek hagyományai voltak, és „nem úszta meg szárazon”, ha valaki „nem váltotta ki magát, legalább egy üveg pálinkával”.

Távrolról se merítettem ki akár egy-egy halászati eszköz vagy forma teljes ismeretanyagát, csupán egy-egy mozzanaton keresztül érzékeltettem azt a sokféle változatot, amely további kutatásokat igényel. Az volt a célom, hogy felvillantsam és érzékeltessem azokat a lehetőségeket, melyeket a Latorca halászatának tanulmányozása sejtet és amely lehetőséggel a továbbiakban is élni szeretnék.

D. Varga László

Orvoslás és folklór

Csongrád megyében még ma is számottevően értékes hiedelemmonda gyűjthető, kiváltképpen olyanok, amelyekben felfedezhető a népi gyógyítás nem egy motívuma. Az elmúlt tíz évben különösen jó terepnek bizonyult Apátfalva, Dóc, Földeák, Királyhegyes, Kiszombor, Klárafalva, Makó, Mindszent, Pitvaros, Sándorfalva, Szegvár. A gyűjtés során ráakadtam olyan gyógyító személyiségre is, aki tudását örökölte, egyszóval táltosjeggyel rendelkezik. Mások szerzett tapasztalataikra hivatkoztak, de a rájuk ruházott gyógyítótudás eredetének nem tudták magyarázatát adni.

*Kálmány Lajos*¹ kutatásai alapján: „A nép szerint a foggal világra jövő tátos, ha ember: tátos ember, ha ló: tátos ló” *Bálint Sándor*² is így tudja: „A foggal született gyerekből táltos lesz. Hétéves korában eljönnek nagy viharban érte a többiek.” *Jung Károly*,³ a jugoszláviai Gomboson élő néprajzkutató írja magáról: „Jobb kezemen hat ujjal születtem, tehát a faluban is élő hagyomány szerint táltos volnék, vagy legalábbis garabonciás. Sámándobom nincs, gyógyítani nem tudok, a földben égő aranyat nem láttam még meg, jégesőt nem küldtem rettegő falvakra. Ehelyett elhatároztam, hogy Gombos hagyományvilágát kísérlelem megfigyelni és megrajzolni.”

„Gyógyítani nem tudok” – vallja a neves néprajzgyűjtő. Miért, a táltosok gyógyítani is tudnak?

*Dömötör Tekla*⁴ közlése értelmében: „A magyar falu tudományosai közül sok foglalkozott gyógyítással is. Gyógyítottak a táltosok, a halottlátók is.” *Ferenczi Imre*⁵ szerint a táltosok különféle emberi tulajdonsággal rendelkeznek, és mint ilyenek gyakran élnek tudásukkal. Természetfeletti képességeik közé tartozik az egymással való viaskodás, az időrendezés, de tudnak jóslni, jövőölni és gyógyítani is.

Én a gyógyítókat keresem. Azokat a népi gyógyítókat, akikre nem a népi hiedelemvilág, hanem az orvosok hiánya ruházta rá a tudást.

Voltak ilyenek? Voltak.

Vannak ilyenek? Vannak.

Fejes Józsefet (szül.: 1894) Apátfalván kérdezem: *Kitől tanulta maga ezt a tudományt?*

Az édesanyámtól. De tudta az édesanyám édesapja is. De én nem tudtam addig helyreigazítani, míg az anyám meg nem halt. De ugyanúgy az édesanyám se tudta, csak mikor az ő édesapja meghalt. Azután tudta csak.

¹ *Kálmány Lajos*: Összeférfetetlen tátosainkról. Ethnographia, 1917.

² *Bálint Sándor*: A szegedi nép. 1968. 145. old.

³ *Jung Károly*: Az emberélet fordulói. Újvidék, 1978. 1. old.

⁴ *Dömötör Tekla*: A magyar nép hiedelemvilága. 1981. 135. old.

⁵ *Ferenczi Imre*: A táltos és a garabonciás képzete a jugoszláviai magyaroknál. Ethnographia, 1974. 262–273. old.

⁶ Uő.: Ráolvasásos, archaikus népi gyógymódok a Maros mentéről. JATE Néprajzi Dolgozatok, 1977.

És hogyan tanulta meg?

Megérzettem. Mert ő mindig azt mondta, nézzem, hogy ő hogyan csinálja. De helyretenni csak akkor tudtam, amikor az édesanyám meghalt.

Édesanyja honnan szerezte a tudományát?

Az édesapjától. Az édesapja, azt mondják, deszkadarabok közé pakolta annak a lábát, akinek eltört. Mert akkor még nem nagyon mentek orvoshoz, meg nem is volt orvos. Törést azt nem gyógyított az én anyám, hanem ha így ficamodás volt, azt helyretette.

Jártak hozzá?

Igensak. Hozták a gyerekeket, ő meg segített rajtuk.

Mondjon el egy történetet!

Valamelyik este, most ezen a nyáron (1979) bezörgetett a szomszéd. Éreztem rajta, hogy egy kicsit boros. Kérdezem, mi a baj. Leül, azt mondja, hogy fáj neki a válla. Én aztán megfogtam, csak mikor eljajdította magát, akkor vette észre. Akkor már a helyén is volt. De megizzadt a fiatalember.

Mit tett a helyére?

A vállát.

És hogyan érzi meg, hogy valami baj van?

Az ujjaim hegyével. Érzem, hogy az az ín jó helyen van-e, vagy meg van pálcsosodva. Úgy, mint a hegedűn. Ahogy a zenésznek tudnia kell, hogy egyforma-e a húr, vagy nem. Ha kívülről az ín pálcsosabb, akkor már tudom, hogy mi az illető baja. Az húz. Az nem engedi ide-oda mozogni. Fáj neki, mikor mozgatja.

Allatot is gyógyít?

Igen. Az egyik énnálam történt. Láttam a ló sántít. Hazajöttem. Szóltam a bátyámnak, segítsen. Odajött, fölötöttük egy istrággal. Akkor még bírtam, fiatal voltam. Nekiveselkedtem, fölnyomtam a lapockát. Fölsegítettem a lóra a lapockát, mert észrevettem, hogy a lapocka van lecsúszva.

Hogyan ment el a híre, hogy maga gyógyít?

Hát az orvosnál beszéltek. Múltkor is jött egy. Megfogtam, megkerestem és egyet csaptam a lábára és már a helyén is volt. Ha friss, igensak beugrik, de ha odament a vér, akkor nagyon nehéz neki. Akkor fáj.

Maga hanyadik gyerek volt?

Hetedik. Az anyám is, az édesapja is hetedik gyerek volt.

Tudja, hogy azok táltosok?

Hát hogy táltos-e, nem-e, azt nem tudom, mert én nem veszek észre magamon semmit, csak csinálom, ahogy tanultam.

Apátfalván Pintér Györgyné Simon Veronika (szül.: 1930) is készségesen válaszol kérdéseimre.

Van most két páciensem. Elmehezt hozzá. Megadom a címét. Négy hétig feküdt a fiatalember. A szülei eljöttek értem. Rendbe hoztam. Nem volt más baja, minthogy ezek a csuklók, ahogy ráesett, az idegszálakat beszédtek. Meg volt dagadva, meg is bénult volna.

Más is járt már magánál?

Egy iskolás gyereket gyógyítottam meg.

Pénzért csinálja?

Nem én. Csak szeretem helyretenni, de nem imával gyógyítok, az nem ér semmit. Én ezt a nagynénemtől tanultam. Ide figyeljen, volt már nálam orvos is, rendőr is. Még pap nem volt, meg újságíró . . .

Szegváron Krizsán Antalt (szül.: 1903) kérdezem „tudományáról”. Gyógyított ő is, mint a többiek. Csak míg mások ficamot, addig Antal bácsi az orbáncot.

Melyik, hogy kívánta, úgy csináltam. Mert én Antal vagyok, azután, hogy Antal vagyok, engemet elhívtak, hogy csiholjak rá az illetőre.

Mivel csiholt rá?

Acéllal és kovakövel. Akkor csináltak Szent Antal tüzeit. Azt meg úgy csinálták, hogy piros kukorica csutkával csináltak paraszt. Akkor a piros csutkára rászórták a piros kukoricalisztet, és akkor azt a pirosságot az arcon olyan vajjal kellett kenni, ami még vízbe nem volt. Mert a vizet nem szereti a Szent Antal tüze. Így aztán engemet hívtak el ilyen helyekre. Megcsináltam, aztán el is múlt. Örvendeztek neki, hogy elmulasztottam.

„A tapasztalati és hiedelmi alapon keletkezett gyógymódok olykor nagyobb nehézség nélkül megkülönböztethetők. Az esetek többségében azonban bajos dolog a racionális és az irracionális összetevők szétválasztása. Különösen akkor lehet ingatag az ítélet, ha a tudományos igazolható tapasztalat és a mágikus járulékek egyaránt része a gyógymódnak” – írja Ferenczi Imre⁶, majd így folytatja. – „Megőrzésük, összegyűjtésük értékes forrásanyag mind az orvoslás történetének vizsgálatához, mind pedig a folklór tanulmányozásához. A népi gyógyászati adatok szerfölött becsek, de rendkívül szűkösek.”

Legyen ez az írás adalék az egyre gazdagodó anyaghoz.

Polner Zoltán